

Чорнобай Л. М., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки, підприємництва, торгівлі та біржової діяльності, Подільський державний аграрно-технічний університет, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ORCID ID: 0000-0001-5122-1485
e-mail: chornobay431@gmail.com

Мушеник І. М., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри математичних дисциплін, інформатики і моделювання, Подільський державний аграрно-технічний університет, м. Кам'янець-Подільський, Україна

ORCID ID: 0000-0003-4379-7358
e-mail: mushenik77@ukr.net

Удосконалення організаційно-економічного механізму регулювання рівня життя сільського населення в умовах децентралізації

Анотація. Визначено, що основою розвитку сільських територій є розвиток сільської економіки, сфери послуг, підвищення рівня життя сільського населення, створення для селян комфортного життєвого середовища. Зазначено, що основою заходів, спрямованих на зростання рівня життя сільського населення, є економічний розвиток сільських територій, перехід села від його аграрної концепції до більш диверсифікованої, яка передбачає стимулювання розвитку інших сфер людської діяльності. Запропоновано організаційно-економічний механізм регулювання рівня життя населення на рівні сільської територіальної громади. Встановлено, що рівень життя населення формується на основі ефективного функціонування сфер виробництва, розподілу, обміну та споживання, які формують інтенсивні фактори економічного зростання.

Ключові слова: рівень життя; зайнятість; безробіття; диверсифікація економічної діяльності; фактори економічного зростання.

Chornobai Larysa, PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Economics, Business, Trade and Exchange Activities, Podilsk State Agrarian and Engineering University, Kamianets-Podilskyi, Ukraine

Mushenyk Iryna, PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Mathematical Disciplines, Informatics and Modeling, Podilsk State Agrarian and Engineering University, Kamianets-Podilskyi, Ukraine

Improving the Organizational and Economic Mechanism Regulation of Living Standards of Rural Population in Terms of Decentralization

Abstract. In modern conditions, the main problems in rural areas are high unemployment, increasing migration of rural population, reducing the network of socio-cultural institutions, wear and obsolescence of their material and technical base, lack of resources to preserve and reproduce the productive potential of the village. These and other problems have remained relevant to this day, and their negative impact on rural development limits the formation and use of socio-economic potential of the village, causes problems in agricultural production and is accompanied by the destruction of traditional rural life, negatively affects the level and quality life of rural population.

Purpose. Formulated and substantiated scientific conclusions and practical proposals are the basis for the organization of integrated development of rural territorial communities and ensuring a high standard of rural population living.

Results. It has been determined that the main problems in rural areas are high unemployment, increased migration of the rural population, reduction of the network of socio-cultural institutions, wear and obsolescence of their material and technical base, lack of resources to preserve and reproduce the productive potential of the village and the quality of life of the rural population. It has been argued that the basis of rural development is the development of rural economy, services, improving the living standards of the rural population, creating a comfortable living environment for peasants, that the basis of measures aimed at increasing the living standards of the rural population is economic development of rural areas. It is necessary to move the village from its agrarian concept to a more diversified one, which provides for stimulating the development of other spheres of human activity. The organizational and economic mechanism of regulation of a living standard of the population at the level of a rural territorial community has been offered. It has been established that the standard of living is formed based on efficient functioning of the spheres of production, distribution, exchange and consumption, forming intensive factors of economic growth.

Conclusions. The standard of living of the population is formed based on the efficient functioning of the production spheres, distribution, exchange and consumption. At the same time, intensive factors of economic growth have been formed: expansion of employment in rural areas, growth of real incomes of participants, acceleration of scientific and technological

progress both in the production sphere and in the sphere of service; advanced training of employees; rational use of working capital; increasing the efficiency of economic activity due to its better organization; increase local budget revenues.

Keywords: *standard of living; employment; unemployment; diversification of economic activity; factors of economic growth.*

JEL Classification: *I30; L51; O15; O18; O20.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах основними проблемами в сільській місцевості є високий рівень безробіття, посилення міграції сільського населення, скорочення мережі закладів соціально-культурного призначення, зношеність та застарілість їх матеріально-технічної бази, брак ресурсів для збереження і відтворення виробничого потенціалу села. Ці та інші проблеми зберегли свою актуальність до цього часу, а їх негативний вплив на розвиток сільських територій обмежує можливості формування та використання соціально-економічного потенціалу села, спричиняє виникнення проблем у сільськогосподарському виробництві та супроводжується руйнацією традиційного укладу сільського життя, негативно впливає на рівень та якість життя сільського населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пошукам шляхів підвищення рівня життя сільського населення присвятили свої праці В. Андрійчук, О. Бугуцької, О. Біттер, Д. Богиня, М. Вдовиченко, Ю. Губені, І. Гродзинська, В. Дем'яненко, В. Дієсперов, В. Збарський, Ю. Куліков, Г. Купалова, Е. Лібанова, В. Мандибуря, В. Месель-Веселяк, М. Орлатий, О. Павлов, І. Прокопа, П. Саблук, В. Терещенко, В. Точилін, Л. Черенько, Л. Шепотько, В. Юрчишин, Т. Яворська, К. Якуба та інші. У сучасних умовах децентралізації деякі проблеми потребують нового наукового обґрунтування.

Формування цілей дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методологічних засад та розробка практичних рекомендацій щодо розробки та практичного застосування організаційно-економічного механізму регулювання рівня життя сільського населення в умовах децентралізації. Для досягнення мети було поставлено наступні завдання: встановити фактори, які впливають на рівень життя сільського населення; розкрити заходи, спрямовані на зростання рівня життя селян; запропонувати організаційно-економічний механізм регулювання рівня життя населення на рівні сільської територіальної громади.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для забезпечення зростання рівня та якості життя сільського населення та створення на селі комфортного життєвого середовища організація діяльності сільських територіальних громад регламентується Конституцією України, Цивільним кодексом України, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», Законом України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», Європейською хартією місцевого самоврядування, ратифікованою Верховною Радою 15.07.1997 року № 452/97-ВР, іншими законами України, які

визначають основи життєдіяльності сільської територіальної громади та засади здійснення нею місцевого самоврядування з урахуванням історичних, національно-культурних, соціально-економічних та інших особливостей місцевого самоврядування для забезпечення його соціально-економічного, культурного розвитку, збереження та примноження досягнень і традицій.

У «Державній стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки» визначено, що першочерговими завданнями нової регіональної політики є прискорення економічного зростання регіонів, підвищення їх конкурентоспроможності на основі ефективного використання внутрішнього потенціалу, створення нових робочих місць, покращення зайнятості населення, створення умов для повернення на батьківщину трудових мігрантів. Саме це може дати швидке та стійке зростання рівня якості життя людини незалежно від того, де вона народилася, де проживає зараз і де буде проживати у майбутньому [7].

Основою розвитку сільських територій є розвиток сільської економіки, сфери послуг, підвищення рівня життя сільського населення, створення для селян комфортного життєвого середовища. Підвищення рівня та якості життя сільського населення передбачає реалізацію певних напрямів соціально-економічного розвитку сільських територій:

- забезпечення впровадження гарантованих державою соціальних стандартів і нормативів на сільських територіях;
- збільшення розміру заробітної плати (доходу) до середнього рівня в інших галузях економіки, створення та забезпечення стимулів та належних умов для роботи і проживання на селі молодих фахівців у галузі сільського господарства, освіти, охорони здоров'я, культури, житлово-комунального та побутового обслуговування;
- розвиток транспортного сполучення та зв'язку (стаціонарна, стільникова мережа, інтернет);
- удосконалення інженерної та соціальної інфраструктури;
- розвиток мережі закладів охорони здоров'я, підвищення рівня медичного обслуговування;
- розвиток культурно-дозвільної діяльності;
- розвиток фізичної культури та спорту;
- збереження та відновлення культурної та історичної спадщини сільських територій [3].

У «Концепції розвитку сільських територій» зазначається, що аграрні перетворення, які відбулися в Україні за останні роки, дали змогу збільшити валове виробництво сільськогосподарської продукції, проте це не сприяло соціально-економічному розвитку сільських територій та підвищенню рівня життя

сільського населення, тому існує потреба в комплексному підході до розв'язання проблем розвитку сільських територій, в основу якого закладаються принципи сталого розвитку [4].

На наш погляд, очевидним є те, що основою заходів, спрямованих на зростання рівня життя сільського населення, є економічний розвиток сільських територій. Комплексний розвиток сільських територій повинен сприяти переходу села від його аграрної концепції до більш диверсифікованої, яка передбачає стимулювання розвитку інших сфер людської діяльності, зокрема зеленого туризму, сфери послуг, а також розміщення в сільській місцевості переробних та промислових підприємств, які б орієнтувалися на місцеву сировину (переробка сільськогосподарської продукції, видобуток корисних копалин та виробництво будівельних матеріалів, тощо). Політика розвитку сільських територій є комплексним завданням і зводиться до вирішення двох проблем: постачання суспільних послуг в сільській місцевості; підтримка економічного розвитку села. У рамках останнього завдання несільськогосподарська зайнятість є важливим джерелом зайнятості на селі та можливістю підвищити доходи сільського населення та стандарти життя в селах України [8].

Сучасна світова тенденція як об'єктивний процес «стирнання» межі між селом і містом посилює «уніфікацію» економік села і міста. Економіка сільських територій урізноманітнюється, появляються нові сектори, галузі і види господарської діяльності, які раніше селу були не притаманні. Диверсифікація економіки сільських територій дає можливість залучити більшу кількість специфічних виробничих ресурсів, збільшити зайнятість та сприяти росту людського потенціалу, забезпечити зростання рівня життя сільського населення.

Вважаємо, що розвиток сільських територіальних громад має орієнтуватися на такі напрями:

- розвиток малого і середнього бізнесу у сфері сільськогосподарського виробництва;
- організація підприємницької діяльності на основі використання і переробки місцевих ресурсів (видобуток будівельної сировини та виробництво будівельних матеріалів тощо);
- розвиток підприємницького бізнесу у сфері послуг (туризм, спорт, відпочинок, готельне господарство, побутове обслуговування, громадське харчування, торгівля, рекреація тощо);
- переробна та харчова промисловість;
- реалізація інфраструктурних проєктів, що сприятиме становленню та розвитку підприємництва у сфері послуг, зростанню обсягів залучених інвестицій.

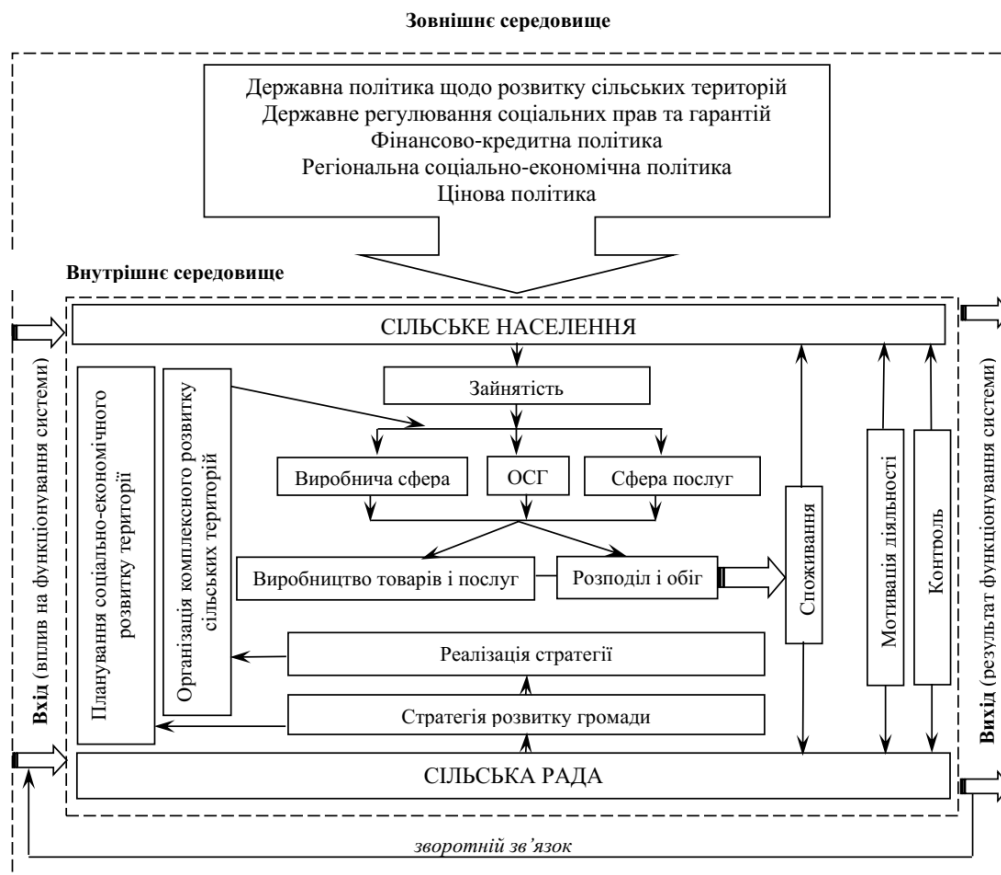

Рисунок 1 – Організаційно-економічний механізм регулювання рівня життя населення на рівні сільської територіальної громади

Джерело: власні дослідження

Це дозволить у короткий термін створити нові робочі місця, збільшити зайнятість та підняти доходи сільського населення. Економічний ріст буде виступати потужною економічною базою для подальшого розвитку сільських територій і зростання рівня життя сільського населення.

Подальший розвиток сільських територій потребує вирішення питання стосовно пошуку шляхів та напрямів ефективного функціонування різних видів економічної діяльності на селі. Поліпшення розвитку сільських територій і підвищення рівня життя їх мешканців пов'язане з низкою невирішених проблем організаційно-економічного характеру, однією з яких є розробка механізму регулювання рівня життя населення на рівні сільської територіальної громади. Такий механізм має поєднувати заходи для мобілізації внутрішніх резервів сільських територій зі зваженим державним регулюванням.

Організаційно-економічний механізм регулювання рівня життя сільського населення слід розглядати як взаємодію факторів внутрішнього і зовнішнього середовища (рис. 1). Вони за допомогою організаційних та економічних важелів впливають на розвиток сільської економіки та сфери послуг і взаємодію між керівництвом сільськими територіальними громадами і населенням з метою створення в сільській місцевості комфортного життєвого середовища, розвитку економіки, підвищення рівня життя сільського населення.

Наведений механізм направлений на зростання сукупного попиту сільського населення і не може бути замкнутою системою, оскільки можливості сільської територіальної громади є обмеженими в забезпеченні попиту населення на весь необхідний йому перелік товарів і послуг.

Особливістю організаційно-економічного механізму регулювання рівня життя населення на рівні сільської територіальної громади є те, що він орієнтований не стільки на внутрішньовиробничі відносини суб'єктів господарювання, а здебільшого на те, щоб організувати і орієнтувати їх діяльність на всебічне використання місцевих ресурсів і можливостей з метою зростання кількості робочих місць, максимізації поточних і перспективних доходів, забезпечення сталого розвитку сільських територій.

Функціонування наведеного механізму базується на виконанні функцій управління на рівні сільської територіальної громади з метою реалізації оперативних, тактичних і стратегічних цілей (рис. 2).

На рівні сільської територіальної громади необхідно організувати діяльність і взаємовідносини за такими пріоритетними напрямками:

- економічний розвиток села, збереження рівноваги між економічним розвитком і екологічним середовищем;

- гарантування безпеки та недоторканності життя і здоров'я людини, її честі та гідності;

- створення безпечних умов для проживання у селі, забезпечення ефективного захисту від злочинності, правопорушень, будь-яких форм насильства;

- здійснення обґрунтованої політики розвитку соціальної сфери села, що користується громадською підтримкою;

- збереження, відновлення, раціональне та справедливе використання природних ресурсів;

- забезпечення соціального захисту населення;

- створення належних комунально-побутових умов проживання населення;

- облаштування місць відпочинку та організація дозвілля;

- сприяння розвитку духовних традицій громади;

- дотримання законності і правопорядку в усіх сферах сільського життя всіма членами територіальної громади;

- здійснення охорони навколишнього середовища та покращення екологічної ситуації в селі.

Планування є головною функцією управління, від якої залежать усі інші функції. Голова сільської територіальної громади, займаючись управлінською діяльністю, встановлює мету функціонування громади та прагне визначити найкращі способи її досягнення. Він аналізує нормативно-правові акти, бюджети, інформацію про стан галузей та економіки в цілому, ресурси, що є в розпорядженні громади, і ресурси, які вона спроможне придбати. Важливим аспектом планування є ретельне оцінювання вихідних даних. Оскільки сільські територіальні громади розвиваються значною мірою під впливом умов, що склалися в минулому, то зміни їх зумовлюють необхідність нових методів управління їх розвитком. Це вимагає від керівників сільських громад, депутатів місцевих органів самоврядування, активу сіл володіння аналітичними навичками.

Традиційна система планування орієнтована, як правило, на функціонування сільських територій. В умовах швидко змінюваного внутрішнього і зовнішнього середовища (децентралізація, зовнішня агресія, депопуляція, зниження сукупного попиту тощо) стає актуальним переорієнтування планування підприємства з функціонування на розвиток.

Реалізація запланованих заходів здійснюється через функцію організації комплексного розвитку сільських територій. Виконання організаційної функції на рівні територіальної громади здійснюється на основі законодавчого середовища, яке регламентує створення і функціонування малого та середнього бізнесу Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого та середнього підприємництва в Україні» від 22.03.2012 р. №4618-VI, Закону України «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» від 21.12.2000 р. № 2157-III.

Організація взаємодії людей в межах сільської територіальної громади має бути гнучкою, оперативною, надійною, економічною і самоорганізуючою.

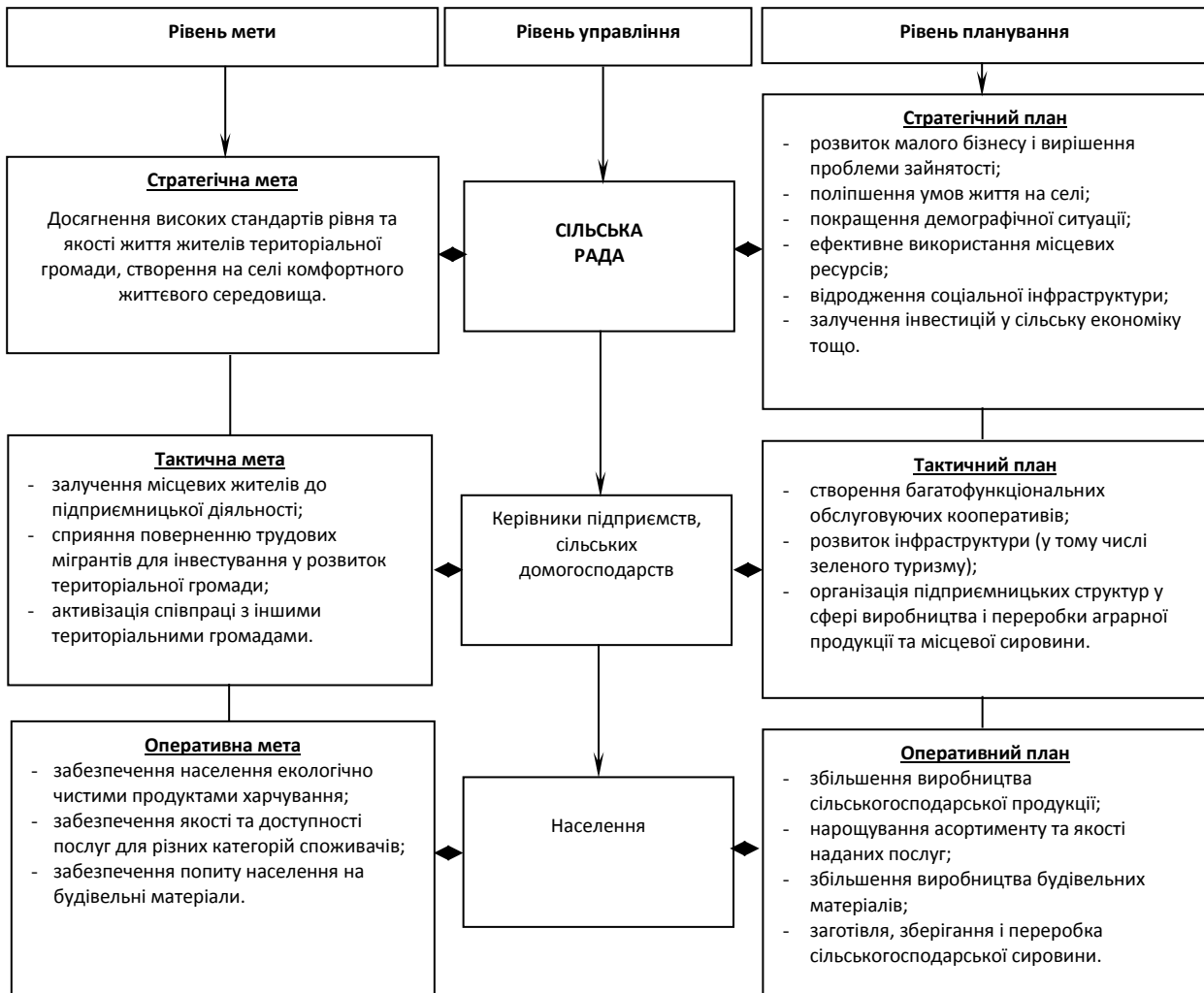

Рисунок 2 – Планування соціально-економічного розвитку села в межах організаційно-економічного механізму

Джерело: власні дослідження

Відповідно до чинного законодавства компетенцією територіальної громади є:

- створення юридичних осіб публічного та приватного права – комунальних підприємств, навчальних закладів, підприємницьких товариств тощо;

- здійснення господарських операцій;

- майнові відносини;

- входження у зобов'язання (територіальні громади відповідають за своїми зобов'язаннями своїм майном, крім майна, на яке відповідно до закону не може бути звернене стягнення);

- формування власного бюджету;

- створення позабюджетних, валютних, страхових, резервних та інших цільових фондів грошових ресурсів;

- спільна діяльність з іншими суб'єктами підприємницької діяльності на правах сумісної оперативної діяльності або отримання доходу у вигляді дивідендів;

- розміщення місцевих позик;

- отримання кредитів у банківських установах;

- створення комунальних банків, трастових, страхових товариств.

Ключовим моментом організації є вибір способів об'єднання людей у злагоджену, єдину систему. Це досягається шляхом встановлення між ними залежності на основі єдності інтересів і результатів спільної діяльності.

Організація роботи – це функція, яку повинні здійснювати всі учасники соціально-економічних процесів на селі. Завдання голів сільських територіальних громад, місцевих рад та активу села полягає в тому, щоб вибрати таку організаційну структуру соціально-економічного життя на селі, яка найбільше відповідатиме меті й завданням функціонування територіальної громади залежно від місцевих умов і даватиме їй змогу ефективно взаємодіяти із зовнішнім середовищем.

Узгодження функціонування всіх систем організаційно-економічного механізму забезпечує система мотивації діяльності. Мотивація – це

спонукання до діяльності на рівні сільської територіальної громади, в основі якого лежать інтереси, потреби, мотиви.

Діяльність на рівні сільської територіальної громади є результатом одночасної дії ряду мотивів. Для досконалості тих або інших дій (наприклад, для виконання будь-якої роботи) важливі всі компоненти мотиваційної системи. Голова сільської територіальної громади як менеджер вищої ланки на локальному рівні має прагнути до того, щоб мотиви діяльності гарантували максимальний результат і задоволення від роботи для рядових виконавців і учасників. Важливо також створювати можливості для реалізації мотивів.

Зі зростанням інноваційної складової суспільного життя потреби людини в динаміці зростають. Неможливість їх задоволення спонукає людину до пошуку нових джерел доходів, трудової міграції. Ще гірша ситуація складається тоді, коли людина не може власними ресурсами задовольнити навіть первинні свої потреби. Вказана ситуація є наслідком впливу комплексу умов і факторів, серед яких неефективне державне регулювання, економічна криза, зростання споживчих цін, зовнішня агресія тощо.

Мотивами для здійснення економічної діяльності на рівні сільської територіальної громади слід вважати:

- розширення сфери прикладання праці і підвищення рівня зайнятості сільського населення;
- зростання реальних доходів селян;
- поліпшення рівня соціального обслуговування населення та підвищення якості послуг;
- зростання ефективності сільськогосподарської та інших видів діяльності;
- зростання доходів місцевого бюджету;
- зростання інвестиційної привабливості території.

Для організації комплексного розвитку сільської територіальної громади її головою має бути кваліфікований менеджер, здатний організувати соціально-економічний розвиток села, активізувати розвиток малого та середнього бізнесу, соціальної інфраструктури.

Ефективний соціально-економічний розвиток села неможливий без здійснення функції контролю на усіх рівнях управління. Для забезпечення дієвості контроль має бути ефективним. Кожен керівник, незалежно від свого рангу і рівня управління (ОСГ, підприємство, сільська рада тощо), повинен здійснювати контроль як невід'ємну частину своїх посадових обов'язків. Контроль має здійснюватися не заради контролю, а для отримання інформації, необхідної для розробки заходів щодо підвищення ефективності існування соціально-економічної системи, в якій здійснюється управління.

Висновки. Рівень життя населення формується на основі ефективного функціонування сфер виробництва, розподілу, обміну та споживання. При цьому формуються інтенсивні фактори економічного зростання: розширення зайнятості на селі, зростання реальних доходів учасників, прискорення науково-технічного прогресу як у виробничій сфері, так і у сфері обслуговування; підвищення кваліфікації працівників; раціональне використання обігових коштів; підвищення ефективності господарської діяльності за рахунок кращої її організації; збільшення доходів місцевого бюджету. В умовах адміністративної реформи на керівників і активи сільських територіальних громад покладаються функції організації функціонування і взаємодії вказаних сфер для створення в сільській місцевості комфортного соціально-економічного середовища.

Література:

1. Вдовиченко М. Х. Соціальне відродження і розвиток села в умовах становлення ринкової економіки / [М.Х. Вдовиченко, К.І. Якуба, М.К. Орлатий та ін.] ; За ред. П. Т. Саблука, М. Х. Вдовиченка. К. : Урожай, 1993. 216 с.
2. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015 р. № 157-VIII / Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 13, ст. 91.
3. Концепція Державної програми сталого сільського розвитку України на період до 2025 року. URL: www.smcae.kiev.ua/news/ridne/Kons.doc. (дата звернення: 21.08.2020).
4. Концепція розвитку сільських територій. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#n8>. (дата звернення: 23.08.2020).
5. Мочерний С. В. Економічна енциклопедія: в 3 томах. К.: Видавничий центр „Академія”. 2000. Т.1. 864 с.
6. Мушеник І. М., Бурлаков О. С. Проблеми інноваційного розвитку агропромислового комплексу України. *Інноваційна економіка*. 2018. № 3-4. С. 23-28.
7. Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки» від 05.08.2020, №695. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-strategiyi-regionalnogo-rozvitku-na-20212027-t50820>. (дата звернення: 20.08.2020).
8. Чорнобай Л. М., Чорнобай М. М. Забезпечення комплексного розвитку сільських територій в умовах децентралізації. *Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету*. 2015. Вип.23 С. 102-109.
9. Чорнобай Л. М., Чорнобай М. М. Сучасний стан доходів, витрат та матеріального добробуту сільського населення. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2016. №1(30). С. 130-136.
10. Чорнобай Л. М., Чорнобай М. М. Оцінка бідності сільського населення України. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Глобалізаційні процеси в розвитку національних економік» 31 березня 2016 р. (ЛКА м. Львів). Ч.1. Тернопіль: Крок, 2016. С. 78-80.

References:

1. Vdovichenko, M. Kh., Yakuba, K. I., Orlatyi, M. K. (1993). *Social revival and development of the village in the minds of the market economy*. Kyiv: Urozhai [in Ukrainian].
2. Law of Ukraine on voluntary association of territorial communities № 157-VIII. (2015, February 05). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 13, 91 [in Ukrainian].
3. Concept of the State Program of Sustainable Rural Development of Ukraine for the period up to 2025. URL: www.smcae.kiev.ua/news/ridne/Kons.doc [in Ukrainian].
4. The concept of rural development. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#n8> [in Ukrainian].
5. Mocherny, S. V. *Economic Encyclopedia*. (Vols. 1-3). Kyiv: Vydavnychyj centr „Akademija” [in Ukrainian].
6. Mushenyk, I. M. & Burlakov, O. S. (2018). *Problems of innovative development of agroindustrial complex of Ukraine*. *Innovacijna ekonomika: Vseukrajinskyj naukoivo-vyrobnychyj zhurnal*, 3-4, 23-28 [in Ukrainian].
7. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the State Strategy for Regional Development for 2021-2027" from 05.08.2020, №695. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-strategiyi-regionalnogo-rozvitku-na-20212027-t50820> [in Ukrainian].
8. Chornobai, L. M, Chornobai, M.M. (2015). Ensuring the integrated development of rural areas in terms of decentralization. *Zbirnyk naukovykh prats' Podil's'koho derzhavnoho ahrarno-tehnicnoho universytetu*, 23, 102-109 [in Ukrainian].
9. Chornobai, L. M, Chornobai, M. M. (2016). The current state of income, expenditure and material well-being of the rural population. *Zbirnyk naukovykh prats' Tavrijs'koho derzhavnoho ahrrotekhnolohicnoho universytetu (ekonomichni nauky)*, №1 (30), 130-136 [in Ukrainian].
10. Chornobai, L. M, Chornobai, M. M. (2016). Estimation of poverty of the rural population of Ukraine. *Hlobalizatsijni protsesy v rozvytku natsional'nykh ekonomik: materialy Mizhnarodnoi naukoivo-praktychnoi konferentsii* (pp. 78-80). Ternopil: Krok [in Ukrainian].

Ця робота ліцензована Creative Commons Attribution 4.0 International License